

Литвин А. А.,
викладач кафедри української та іноземних мов
Львівського державного університету фізичної культури

СЛОВОСКЛАДАННЯ ЯК СПОСІБ УТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ІННОВАЦІЙ СПОРТИВНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ «СПОРТИВНИЙ ТУРИЗМ» (“SPORT TOURISM”)

Анотація. У статті проаналізовано словоскладання як один із найпродуктивніших способів утворення англomовних інновацій у спортивно-туристичній сфері. З метою визначення змісту складного слова описано критерії його ідентифікації, а також виділено три групи складних слів-неологізмів відповідно до їхнього смислового значення. Аналіз синтаксичних ознак складного слова засвідчив, що найпродуктивнішою моделлю утворення складних слів є модель $n + n = N$.

Ключові слова: словоскладання, складні слова, словотвір, неологізми, фонетичні, морфологічні, семантичні й орфографічні критерії складного слова, смислове значення складного слова.

Постановка проблеми. Словоскладання відіграє важливу роль в утворенні англomовних інновацій спортивно-туристичної сфери. Цей спосіб словотворення пов'язаний із визначенням сутності складного слова та його критеріїв. Оскільки в англійській мові складні слова компонується із повнозначних форм, то інколи їх важко відрізнити від словосполучень. Саме тому науковці визначають складне слово відповідно до його меж позначення різновидів понять у мові.

Д.О. Мешков зауважує, що складним словом можна назвати послідовність двох іменників у спільному відмінку, оскільки така послідовність не є синтаксичною, тобто не може виступати в ролі словосполучення, тому за принципом *tertium non datur* вважається складним словом [3, с. 88].

Відповідно до структури слова, І.В. Арнольд ділить складні слова на п'ять груп: 1) складні слова, які утворилися за допомогою поєднання основ: *dancesport* (спортивні бальні танці), *snowboarding* (спуск по засніжених схилах і горах на спеціальному снаряді – сноуборді), *whitewash* (поразка з результатом жодного забитого гола у ворота суперника); 2) складні слова, основи яких поєднанні голосним або приголосним звуком: *nanobreak* (короткий відпочинок, який включає лише одну ночівлю в готелі, мотелі тощо); 3) складні слова, що утворюються із повнозначних слів і сполучаються за допомогою прийменника або сполучника: *husband-and-wife* (успішний виступ учасників парного виду спорту завдяки чудовій грі лише одного гравця), *just-in-time lifestyle* (стиль життя сучасної людини, яка ніколи довго не займалася однією справою), *ham-and-egging* (хороший загальний результат команди, унаслідок чудової гри кожного учасника в різний період гри); 4) складноскорочені слова – ця група поєднує два види утворення складних слів: словоскладання й скорочення: *BAZE jumping* (стрибки з певного фіксованого об'єкта за допомогою спеціального парашута), *BMX* (катання на велосипеді, коли учасники проходять короткі дистанції типу мотокросу і тріалу та здійснюють фігурне водіння), *ПФУМ* (дієта, під час якої можна їсти все, що містить

потрібну кількість калорій і макронутрієнів (улюблена дієта спортсменів), *MAMIL* (чоловік середнього віку – прихильник велосипедного або ж будь-якого іншого спорту, де потрібно носити костюм із лайкрових матеріалів; 5) складнопохідні слова – поєднання двох видів словотворення: словоскладання й афіксація: *age fraudster* (спортсмен, який приховує свій справжній вік), *beer miler* (учасник змагань, котрий поєднує біг із випиванням пива), *fastpacker* (той, хто швидко пересувається гористою місцевістю із рюкзаком за спиною) [1, с. 161].

За визначенням І.В. Арнольд, складне слово – це поєднання двох або трьох (у рідкісних випадках) основ, які функціонують як одне ціле й виступають у ролі особливої цілісної лексичної одиниці в реченні [1, с. 159]. Думку про те, що цілісність значення є основною ознакою виділення складного слова, підтверджено також у працях Ю.А. Жлуктенко, А.І. Смирницького. Зокрема, Ю.А. Жлуктенко цілісністю слова називає цілісність смислового значення, тобто усвідомлення того, що предмет або явище, яке описується, є неподільним [2, с. 129].

Метою статті є встановлення особливостей утворення складних слів-неологізмів спортивно-туристичної сфери в сучасній англійській мові й визначення критеріїв їхньої ідентифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення статусу складного слова чи словосполучення О.Д. Мешков пропонує два підходи: глобальний та індивідуальний [3, с. 67]. Глобальний аспект полягає у визначенні загального критерію, який поширюється на весь корпус утворень відповідного типу. Індивідуальний аспект спрямовується на аналіз кожної лексичної одиниці, яка розглядається через призму фонетичних, морфологічних, семантичних і орфографічних критеріїв з метою визначення цілісності смислового значення утворень. Деякі науковці (Ю.А. Жлуктенко, Е.Н. Бортнічук, І.В. Василенко, Л.П. Пастушенко) описують ці критерії як внутрішні ознаки, а також виділяють зовнішні (синтаксичні) ознаки. Аналіз внутрішніх ознак дає змогу визначити ціліснооформленість окремо взятої лексичної одиниці, тоді як зовнішні ознаки свідчать про ціліснооформленість лексичної одиниці в потоці мовлення [2, с. 130].

Морфологічні ознаки складних слів свідчать про їхню морфологічну єдність. Ю.А. Жлуктенко зазначає, що морфологічні ознаки складних слів – це об'єднання морфологічно неподільних основ, а також основ, які поєднуються голосним або приголосним звуком [2, с. 134].

Фонетичні ознаки складних слів-неологізмів проявляються в наявності одного об'єднувального наголосу, що не притаманне словосполученню: *minimoon* (короткий і простий медовий місяць), *soccerplex* (футбольний комплекс з усіма приміщеннями та площадками), *sufferfest* («кріпатура» – біль і дискомфорт у м'язах після надто інтенсивної фізичної праці). Оскільки в англійській мові існує тенденція до наголошення першого

структурного компонента в складних словах, багато науковців надають йому ключового значення. Проте існують складні слова-неологізми, що мають подвійний наголос: *dancesport*, *hyperflyer* (людина, яка дуже часто користується повітряним транспортом), *bike-jousting* (лицарські двобої на спеціальних велосипедах, перетворених на «бойових коней»). Оскільки наголос може залежати від фразового наголосу або ж синтаксичної функції складного слова, він не завжди точно вказує на ознаки складного слова. Відповідно до запропонованих Ю.А. Жлуктенком моделей акцентування в спортивно-туристичній сфері, виокремлюємо такі моделі складних слів-неологізмів: 1) головний і об'єднувальний наголос на першому компоненті, а саме: *bellyboarding* (катання на дошці, лежачи на животі), *dirtsurfing* (катання на двохколісній дошці з кайтом, імітуючи рухи серфінгу та сноубордингу), *meanderthal* (особа, яка здійснює повільну прогулянку пішки), *snowcross* (перегони на снігоходах); 2) подвійний наголос – головний наголос на першому компоненті й слабкий, другорядний наголос – на другому компоненті: *gorge-walking* (ходіння або плавання вздовж невеликої річки, долаючи пороги, водоспади та інші перешкоди), *hubby-wife* (успішний виступ учасників парного виду спорту завдяки чудовій грі лише одного учасника); 3) головний наголос на обох компонентах складного слова: *Bosman ruling* (дозвіл гравців переходити в інші клуби з моменту втрати чинності контракту), *cereal box* (неякісний шолом для хокею), *bait bike* (спеціальний велосипед-приманка для велосипедних злодіїв), *trail angel* (людина, яка безкоштовно забезпечує пішоходних туристів їжею та іншими необхідними для подорожі речами).

Недоліком фонетичних ознак у визначенні статусу складного слова-неологізму є те, що не всі словники фіксують наголоси. Очевидно, що місце наголосу залежить від особистого чуття мовця, зокрема від того, як мовець сприймає послідовність лексичних одиниць у неологізмі. Якщо складне слово-неологізм позначає єдину смислову одиницю, то наголос буде об'єднувати компоненти складного слова: *dirtsurfing*, *fastpacking* (пробіжки, що здійснюються гористою місцевістю із рюкзаком за спиною). Проте, якщо складне слово складається із двох самостійних лексичних одиниць, усі компоненти будуть однаково наголошені: *beer miler*, *bike box* (місце для велосипедистів перед світлофором, як правило, на роздоріжжі, для того щоб велосипедисти зупинилися перед автомобілем і продовжували поїздку першими). Іншим недоліком фонетичних ознак для визначення складного слова-неологізму є те, що серед складних слів-неологізмів зустрічаються ідентичні за своїми ознаками слова, проте позиція наголосу інша: *dirtsurfing* – об'єднувальний наголос; *skysurfing* (виконання елементів серфінгу у вільному падінні), *snowsurfing* («сніговий серфінг»), спуск на одній спеціальній лижі) – подвійний наголос. Окрім цього, деякі словники подають протилежні варіанти наголосів: *bodyboarding* (катання по хвилях на дошці, лежачи на животі) – подвійний наголос (Collins English Dictionary) та головний (об'єднувальний) наголос на першому компоненті (Oxford Dictionary).

Отже, значна кількість неточностей під час визначення статусу складного слова за допомогою фонетичного критерію свідчить про те, що цей критерій не дає достатніх ознак, для того щоб уважати неологізм складним словом, однак він слугує його додатковою ознакою.

Орфографічність складних слів-неологізмів є наступною ознакою для визначення складного слова. Проте існує певна розбіжність у написанні деяких складних слів-неологізмів:

age fraud, *age-fraud* (неправильне повідомлення стосовно свого справжнього віку, особливо поміж спортсменів); *bikelash*, *bike-lash* (негативна реакція на велосипедистів із боку міліціонерів і водіїв); *fastpacking*, *fast-packing*, *fast packing*; *retro running*, *retro-running*, *retrorunning* (біг у зворотному напрямі); *sightjogging*, *sight-jogging*, *sight jogging* (здійснення огляду визначних місць під час легкого бігу).

Ураховуючи орфографічні ознаки, науковці схильні вважати складними словами-неологізмами ті слова, які пишуться разом, оскільки саме написання слів разом свідчить про те, що лексична одиниця сприймається як семантична єдність [2, с. 133].

Написання слів через дефіс не позбавлене ознак, які допомагають підтвердити статус складних слів-неологізмів. Дослідники Ю.А. Жлуктенко, Е.Н. Бортнічук, І.В. Василенко, Л.П. Пастушенко, І.В. Арнольд виділяють естетичну функцію при написанні складних слів через дефіс, що в результаті полегшує читання слова. Уважається, що в американському варіанті англійської мови існує тенденція до написання складних слів-неологізмів разом, натомість у британському варіанті – до написання через дефіс [2, с. 133]. Щодо орфографічних ознак складних слів Д.О. Мешков стверджує, що написання компонентів у складному слові окремо не є достатньою ознакою вважати його словосполученням, проте написання слів разом – це беззаперечна ознака складного слова [3, с. 68].

Оскільки розбіжність у написанні складних слів-неологізмів не дає змоги чітко визначити статус складного слова, вважаємо, що орфографічні ознаки не є ключовими критеріями для підтвердження складного слова, однак вони надають додаткові підстави для встановлення їхнього статусу.

Виявлення внутрішніх ознак не є визначальним у встановленні статусу складного слова, оскільки вони не вичерпно описують ознаки складного слова. Ці критерії не існують у гармонії й не розташовуються за ієрархією.

Дослідники Г. Пауль, О. Епресен наголошують на домінантності семантичного критерію. Цю думку поглиблює Ю.А. Жлуктенко, стверджуючи, що один лише семантичний критерій не можна вважати ключовим у визначенні статусу складного слова, оскільки фразеологічні одиниці також виражають одне поняття й деякі з них володіють високим ступенем семантичної зв'язаності [2, с. 129]. Більшість же дослідників вважають семантичний критерій найбільш провідним і визначальним, оскільки саме він спроможний розкрити цілісність значення складного слова. Між компонентами складного слова існують певні смислові зв'язки. Для того щоб проаналізувати семантику складного слова, науковці наполягають на вивченні значення кожного елемента складного слова.

У сфері спортивного туризму ми виділяємо такі групи складних слів-неологізмів відповідно до їхнього смислового значення:

складні слова, значення яких відповідає сумі значень їхніх компонентів: *bikelash* (негативна реакція на велосипедистів із боку міліціонерів і водіїв); *bike-jousting* (лицарські двобої на спеціальних велосипедах, перетворених на «бойових коней»);

складні слова, у яких один компонент змінив своє значення: *wakeboarding* (виконання трюків у стрибку з хвилі-трампліна); *vacation bank* (річний розподіл періоду відпустки);

складні слова, значення яких не відповідає значенню їхніх компонентів: *cereal box* (неякісний шолом для хокею); *couchhogger* (особа, яка веде пасивний стиль життя); *game*

potato (неактивний уболівальник, котрий спостерігає за грою по телевізору); *gutter bunny* (людина, яка їздить на роботу на велосипеді); *fridge kid* (молодий британець, котрий тренується на спеціальній закритій сніговій арені). Ці складні слова-неологізми є ідіоматичні або немотивовані.

Немотивовані складні слова-неологізми не зберігають предметно-логічного зв'язку та не мають прямих асоціацій зі значенням компонентів складного слова-неологізму. Під час утворення цього складного слова лексичне значення обох компонентів зливається й утворюється нова семантична одиниця з новим значенням, яке не відповідає індивідуальному значенню компонентів.

Окрім немотивованих складних слів-неологізмів, у спортивно-туристичній сфері зустрічаються повністю мотивовані складні слова-неологізми та частково мотивовані складні слова-неологізми. Повністю мотивовані слова-неологізми є семантично прозорими й утворюються на основі логіко-предметного зв'язку: *flowriding* (катання по штучній хвилі, копіювання її припливу та відливу своїми рухами), *microvacation* (дуже короткий відпочинок), *wayfinding* (уміння складати символи й знаки, що допомагають туристам пересуватися з місця на місце). Смыслова структура частково мотивованих складних слів-неологізмів формується на асоціаціях, які формуються на конкретно-предметному значенні: *soccer leave* (відпустка для відвідування футбольного матчу, особливо під час проведення світового чемпіонату), *soccer mom* (заміжня та непрацююча представниця середніх класів, котра займається вихованням дітей і відвідує всі футбольні матчі), *rink rage* (бійки, сварки й інші конфлікти на хокейному полі).

Окрім аналізу фонетичних, морфологічних, семантичних і орфографічних критеріїв, для ідентифікації складного слова використовується також логіко-операційні прийоми Д.О. Мешкова. Ці прийоми спрямовані на визначення цілісності значення складного слова, діляться на три групи: прийом доповнення, прийом розширення та прийом підставлення [3, с. 70].

Прийом доповнення полягає в уведенні слова, яке характеризує перший компонент. Якщо вживання такого слова буде допустимим, то це утворення вважається словосполученням, в іншому випадку – це складне слово. Отже, якщо доповнити складне слово *ghost bike* (старий, пофарбований у білий колір велосипед, прикріплений до огорожі, на місці смерті велосипедиста в дорожньо-транспортній пригоді) словом *very* (*a very ghost bike*), то таке утворення буде некоректним і недопустимим.

Прийом розширення полягає в неможливості розширити складне слово іншими однорідними елементами. Так, складне слово *bike box* не можна розширити іншим компонентами, наприклад *car and bike box*. Це утворення є неправильним.

Прийом підставлення полягає в можливості замінити чи перемістити компонент складного слова без порушення його структурної цілісності: *snowsurfing*, *dirtsurfing*, *skysurfing*; *skateboarding*, *snowboarding*.

Зовнішні ознаки складних слів визначають порядок сполучуваності складних слів, синтаксичні зв'язки між компонентами складного слова та наявність чи відсутність службових елементів між компонентами. Аналіз компонентів складного слова-неологізму у сфері спортивного туризму виявив, що головним центром складного слова-неологізму є другий компонент, оскільки саме він визначає лексико-граматичні й семантичні риси першого компонента: *age fraud*; *bellyboarding*;

black-water rafting (плавання по підземних річках, потоках, печерах, катакомбах); *lifestyle fitness* (підтримка «життєвої форми» шляхом виконання такої повсякденної фізичної роботи, як прибирання домівки, садівництво).

Аналіз складних слів-неологізмів виявив, що найпродуктивнішою моделлю утворення складних слів-неологізмів є модель $n + n = N$: *Air Yoga* (заняття йогою в гамаку-гойдалці), *buck fever* (сердечний приступ, спричинений надмірним захопленням мисливця від побаченого чи вбитого оленя або надмірним зусиллям під час винесення оленя з лісу), *bucket list* (список досягнень і видів діяльності, які людина надіється здійснити у своєму житті). Серед складних іменників перший компонент уточнює й конкретизує другий компонент, виконуючи функцію прикметника: *dancesport*, *ghost bike*, *gorge-walking*.

Іншою продуктивною моделлю є модель $n + \text{Ving} = N$: *beer miling* (змагання, що поєднують біг із випиванням пива); *highlining* (ходіння по канату, натягнутому високо над землею); *powerbocking* (стрибки та біг на ходулях, зроблених із пружин); *tree-bashing* (катання на лижах поміж деревами на схилах гір).

Складні слова-неологізми цієї моделі можна поділити на 7 груп відповідно до їхніх смислових відношень:

– складні слова, що означають дію, яка виконується під час бігу: *fell running* (біг і перегони по гірській і пагористій місцевості), *beer miling*, *retro running*, *fastpacking*;

– складні слова, що означають дію, яка виконується під час пішохідних походів: *leaf peeping* (пошуки місць із найбільшою кількістю кольорового листя (у певний період осені), *gorge-walking*, *wayfinding*;

– складні слова, що означають екстремальну дію, виконану на воді: *flowriding*; *black-water rafting*, *cliff diving* (стрибки у воду з висоти скелі (як екстремальний спорт);

– складні слова, що означають екстремальну дію, виконану в повітрі: *jet-skiing* (політ на низьких висотах (над ворожою територією)), *hand gliding* (подія, коли пілот керує безмоторним засобом пересування в повітрі);

– складні слова, що означають екстремальну дію, виконану на дошці: *bellyboarding*, *dirtsurfing*, *mountainboarding* (спорт, у якому застосовують снаряд «маунтінборд»), *sandboarding* («сендбордінг» – катання на дошці на піску), *bodyboarding*, *riverboarding* (катання на дошці, лежачи на животі й використовуючи спеціальні плавці для ніг, що допомагають відштовхуватися та керувати рухом уперед);

– складні слова, які означають екстремальну дію, виконану з елементами серфінгу: *skysurfing*, *dirtsurfing*, *snowsurfing*;

– складні слова, що означають екстремальну дію, для виконання якої потрібно здійснити стрибок: *BASE jumping*, *bungee jumping* (стрибки зі скель, мостів або інших високих споруджень із прикріпленою до тіла еластичною мотузкою).

Наступною продуктивною моделлю складних слів-неологізмів є модель $\text{Adj} + \text{Noun} = N$. Ця модель є синтаксичною, тобто порядок компонентів у складному слові збігається із порядком слів у словосполученні: *silent traveler* (мандрівник, який користується виключно Інтернет-технологіями, нехтуючи послугами туристичної індустрії), *whitewash*. У такій моделі зустрічаються складні прикметники: *just-in-time lifestyle* (стиль життя сучасної людини, котра ніколи довго не займалася однією справою).

Менш продуктивною моделлю є трьохкомпонентна модель $\text{Adj} + N + N$: *black water rafting*, *black hole resort* (курорт, де блокуються всі вхідні та вихідні сигнали Інтернету), *free solo*

climbing (піднімання по скелях чи інших високих об'єктах без будь-яких допоміжних заходів і підстрахування).

Висновки. Словоскладання є одним із найактивніших способів утворення неологізмів у спортивно-туристичній сфері. Оскільки цей спосіб пов'язаний із визначенням сутності складного слова, то для його ідентифікації застосовані різні критерії (фонетичні, морфологічні, семантичні й орфографічні). Окрім цього, використано логіко-операційні прийоми Д.О. Мешкова. У сфері спортивного туризму простежуються такі групи складних слів-неологізмів відповідно до їхнього смислового значення: складні слова, значення яких відповідає сумі значень їхніх компонентів; складні слова, у яких один компонент змінив своє значення; складні слова, значення яких не відповідає значенню їхніх компонентів. Аналіз синтаксичних ознак складних слів-неологізмів засвідчив, що найпродуктивнішою моделлю утворення складних слів-неологізмів є модель $n + n = N$. Менш продуктивними моделями є такі: $n + \text{Ving} = N$, $\text{Adj} + \text{Noun} = N$, $\text{Adj} + N + N$.

Перспективним напрямом подальшого дослідження описаного вище явища вважаємо вивчення механізмів формування нових дериваційних елементів на базі словоскладання.

Література:

1. Арнольд И.В. Лексикология современного английского языка : [учебное пособие] / И.В. Арнольд. – 2-е изд., перераб. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2012. – 376 с.
2. Бортничук Е.Н. Словообразование в современном английском языке : [учебное пособие для студентов институтов и факультетов иностранных языков] / Е.Н. Бортничук, И.В. Василенко, Л.П. Пастушенко ; под редакцией Ю.А. Жлуктенко. – К. : Вища школа, 1988. – 263 с.
3. Мешков О.Д. Словосложение в современном английском языке / О.Д. Мешков. – М. : Высшая школа, 1985. – 187 с.
4. Collins English Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>.

5. Merriam Webster Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.merriam-webster.com>.
6. Oxford English Dictionary Language Matters [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oxforddictionaries.com>.

Литвин А. А. Словосложение как способ образования англоязычных инноваций спортивно-туристической сферы «СПОРТИВНЫЙ ТУРИЗМ» (“SPORT TOURISM”)

Аннотация. В статье осуществлен анализ словосложения как одного из самых продуктивных способов образования англоязычных инноваций в спортивно-туристической сфере. С целью определения содержания сложного слова описаны критерии его идентификации, а также выделены три группы сложных слов-неологизмов в соответствии с их смысловым значением. Анализ синтаксических признаков сложного слова показал, что самой продуктивной моделью образования сложных слов является модель $n + n = N$.

Ключевые слова: словосложение, сложные слова, словообразование, неологизмы, фонетические, морфологические, семантические и орфографические критерии сложного слова, смысловое значение сложного слова.

Lytvyn A. Composition as the way of English neologisms formation in the sphere of Sport Tourism

Summary. The article analyses composition as one of the most productive ways of English neologisms formation in the sphere of Sport Tourism. In order to reveal the content of compound words the criteria of their identification have been determined and the classification of compound neologisms into three groups concerning their sense of meaning has been undertaken. The syntactical characteristics of the compound neologisms analysis has proved to be rather effective in determining the model $n + n = N$ as the most productive one in compound neologisms formation.

Key words: composition, compound words, word-formation, neologisms, phonological, morphological, semantic, and graphic criteria of compound words, sense of meaning of compounds.